

KONKLUZIONET E KONGRESIT TË IV TË ODËS SË MJEKËVE TË KOSOVËS

Merita Emini- Sadiku

Asistent
Fakulteti i Mjekësisë,
Universiteti i Prishtinës

Specialist i Mjekësisë
Interne- Endokrinologjisë
Qendra Klinike Universitare e
Kosovës.

Kryetare e Këshillit Shkencor
e Kongresit të IV të Odës së
Mjekëve

Në Kongresin e 4të të Odës së Mjekëve të Kosovës përkatësisht Kongresin e 1^{ri} të Shoqatës së Endokrinologëve dhe Diabetologëve të Kosovës të mbajtur më 17-19 nëntor 2022, me temë qendrore "Diabeti-qasja interdisciplinare" u prezantuan 83 prezantime orale dhe poster prezantime prej të cilave 3 punëtori dhe një ligjëratë e realizuar për herë të parë me përfaqësuesit e shkollave fillore dhe të mesme në nivel vendi lidhur me stigmatizimin e të sëmurëve me sëmundjen e sheqerit dhe roli i ushqimit tek kjo sëmundje. Duke pasur karakter ndërkombëtarë, në Kongres u prezantuan edhe 17 ligjërues të huaj nga vende të ndryshme evropiane si dhe ligjërues vendor me eksperiencë në fushën e diabetit të cilët sollën informacione të përditësuara në diagnostikim dhe trajtim modern të kësaj sëmundjeje. Ky Kongres u cilësua si një prej kongreseve më të suksesshme të Odës së Mjekëve të Kosovës.

Sigurisht, pati shumë rekomandime, sugjerime dhe ide, implementimi i të cilave do të mund të ngre në një dimension të ri qasjen dhe strategjinë e trajtimit të kësaj sëmundjeje sa të shpejtë po aq të rrezikshme duke pasur parasysh morbiditetin dhe mortalitetin e shprehur, nisur nga fakti i komplikimeve të shumta dhe sidomos atyre kronike të cilat prekin jetën sociale të pacientit, familjes, komunitetit dhe vendit.

Konkluzionet e këtij Kongresi, përveç mjekëve janë gjithashtu, sugjerime edhe për vendimmarrësit dhe Ministrinë e Shëndetësisë me qëllim të përmirësimit të strategjisë së ofrimit të shërbimeve shëndetësore për pacientët me diabet tek të rriturit dhe fëmijët.

Këto konkluzione dëshirojmë të jenë gurthemel i strategjive të reja zhvillimore në vend, dhe në veçanti të fillohet të planifikohet për Programin Nacional të Diabetit në Kosovë dhe krijimin e databazës elektronike për të gjithë pacientët me diabet në Kosovë.

Në vazhdim, të përmbledhura janë konkluzionet e këtij Kongresi, që ligjëruesit i dhanë qoftë në formë të rekomandimeve ose sugjerimeve me qëllim të rritjes së kualitetit të shërbimeve shëndetësore për pacientët me diabet:

-Të bëhet vlerësimi laboratorik periodik i të sëmurëve me diabet sipas rekomandimeve të Standards of Medical Care të American Diabetes Associations (ADA) 2022, në mënyrë që të parandalohen ose të vonohen komplikimet e diabetit.

-Rekomandohet qasja holistike-gjithëpërfshirëse për menaxhimin e diabetit e bazuar në konsensusin e fundit të ADA/EASD (European Association for the Study of Diabetes) të ribotuar rishtas në 2022.

- Standardizimi i HbA1c dhe realizimi i saj në të gjitha poliklinikat dhe spitalet regjionale, vlerë-

simi i komplikimeve kronike dhe Programi Nacional i Diabetit janë vetëm disa nga detyrat që duhet të kryhen me domosdoshmëri brenda një periudhe sa më të shkurtër.

- Qasja multisektoriale, kujdesi me pacientin me diabet në qendër dhe planifikimi i kujdesit janë koncepte të reja në kontekstin e Kosovës, dhe ky koncept duhet të shtrihet në të gjitha nivelet e shërbimit shëndetësor në vend.

-Rekomandohet themelimi i Programit për Edukim Diabetik në çdo qendër të shërbimit shëndetësor ku ofrohet shërbimi për pacientët me diabet, duke pasur parasysh që ka të dhëna se rreth 32% e pacientëve nuk e monitorojnë rregullisht sheqerin në gjak dhe barrierat ndaj monitorimit duhet të hetohen hollësisht.

- Rekomandohet ndryshimi i stilit të jetës me qasje individuale si dhe në kuadër të Programeve grupore të Edukimit Diabetik, kontrolli i glikemisë dhe ekzaminimi i rregullt për parandalimin e komplikimeve të diabetit.

- Programi i edukimit diabetik duhet të jetë i qasshëm për çdo pacient me sëmundje të diabetit.

- Rekomandohet zgjerimi i edukimit diabetik në ambientet shkollore si dhe në media për adresimin e stigmës.

- Menaxhimi i peshës trupore duhet të jetë prioritet në kontrollin e diabetit dhe uljen e komplikimeve metabolike nga obeziteti.

- Rekomandohet përdorimi i GLP-1 RA tek pacientët me diabet dhe obezitet për menaxhimin e peshës si dhe tek ata vetëm me obezitet me rrezik për të fituar diabetin, duke pasur parasysh që ulja e peshës 5-15% në bashkëveprim me ndërrimin e stilit të jetës dhe në kombinim me terapi farmakologjike jep përmirësim të kontrollit të glikemisë, modifikim të faktorëve të rrezikut kardiovaskularë, me përmirësim në presionin sistolik të gjakut dhe lipidogram.

- Rekomandohet përdorimi i GLP-1RA dhe SGLT2i si medikamente reno dhe kardioprotektive si dhe tek ata pacientë me komplikime kardiovaskulare dhe renale (ndikimi i tyre i rëndësishëm në albuminuri dhe HbA1c) për të parandaluar progredimin e mëtejshëm të këtyre komplikimeve.

- Rekomandohet përdorimi i SGLT2i në trajtimin e pamjaftueshmërisë kardiake duke u bazuar edhe në rekomandimet e udhërrëfyeseve më të rëndësishëm botëror.

- Rekomandohet që rregullimi i glukozës në shërbimet e njësisë koronare të bëhet me insulinë (e rekomandueshme me infuzion të vazhdueshëm të insulinës intravenoze) në pacientët me glikemi mbi 10 mmol/l, në bashkëpunim të ngushtë me endokrinologun.

- Duke pasur parasysh që rreth 30% e pacientëve me diabet kanë fibrilacion atrial (FA), rekomandohet që të planifikohen strategji të trajtimit të fibrilacionit atrial për të parandaluar me kohë Insultin cerebrovaskularë (ICV) si komplikime më të shpeshta të FA.

- Rekomandohet qasje e avancuar dhe multidisiplinare tek pacientët me veshkë të transplantuar sa i përket përdorimit të medikamenteve hipoglikemiantë kardio e renoprotektive siç janë SGLT2i dhe GLP-1RA.

- Përveç SGLT2i, GLP-1RA si barna kardio dhe renoprotektive rekomandohet edhe përdorimi i antagonistëve të rinj të receptorëve mineralokortikoid (MRAs).

- Të vlerësohen pacientët me diabet për episode të hipoglikemisë gjatë trajtimit dhe të parandalohet rreziku i shfaqjes së hipoglikemisë.

- Me qëllim të zvogëlimit të shpenzimeve rreth trajtimit intrahospitalor të sëmundjes së diabetit dhe komplikimeve të tij, rekomandohet kujdes i shtuar i vlerësimit në kohë lidhur me kontrollin e sëmundjes, parandalimin dhe trajtimin e komplikimeve të diabetit.

- Duhet pasur kujdes nga ekzaminimi i tepërt dhe mbimjekimi tek pacientët dhe të shmanget ndërveprimi mes barnave.

- Të bëhen përpjekje që të zbatohet udhëzuesi i OBSH për skringing të retinopatisë diabetike, dhe të bëhen strategji për parandalimin e shfaqjes së retinopatisë diabetike.

- Rekomandohet të mbahet kontrolli i mirë i glikemisë të diabeti duke e mbajtur HbA1c rreth 7%, me qëllim të parandalimit të retinopatisë diabetike, si dhe të bëhet vlerësimi okulistik vjetor ose edhe më shpesh varësisht prej pranisë ose jo të shkallëve të ndryshme të retinopatisë diabetike.

- Rekomandohet trajtimi me kohë i retinopatisë diabetike me laser fotokoagulum, prandaj duhet të ketë bashkëpunim të ngushtë në mes të endokrinologëve dhe oftalmologëve.

- Pacientët me ketoacidozë diabetike gjatë trajtimit duhet të monitorohen edhe për funksionet neurologjike duke pasur parasysh këtu edhe komplikimet e rralla neurologjike siç është sindroma Guillian-Barre.

- Të vlerësohen me kohë format e rralla të diabetit autoimun tek të rriturit dhe të diabetit tipi 2 tek fëmijët.

- Rekomandohet vlerësimi i kujdesshëm për format e rralla të diabetit neonatal që kërkojnë analiza gjenetike për mutacione homozigote dhe heterozigote të gjeneve, në mënyrë që të shmangen komplikimet

kërcënuese për jetë.

- Të vlerësohet prania e sëmundjeve autoimune tek pacientët me diabeti të tipit 1 tek të rriturit dhe tek fëmijët.

- Përkundër rritjes së vetëdijesimit për diabetin, ketoacidoza diabetike si komplikim akut edhe më tutje ngel shkaktari më i shpeshtë i morbiditetit dhe mortalitetit të fëmijët. Zbulimi me kohë është më se i domosdoshëm të arrihet krahas programeve edukative dhe udhëzimeve specifike për menaxhimin e gjendjeve akute adresuar mjekëve familjar dhe pediatërve.

- Trajtimi me dhënie të shumëfishtë të insulinës gjatë ditës aplikohet te secili fëmijë me diabet, por për një grup të caktuar të fëmijëve është domosdoshmëri trajtimi me pompë të insulinës. Prandaj, rekomandohet trajtimi i fëmijëve me diabet të tipit 1 me pompë të insulinës të pajisur po ashtu me sensorë për matje të vazhdueshme të glikemisë nën mbështetjen e Ministrisë së Shëndetësisë, duke vlerësuar si trajtim të domosdoshëm për arritje të kontrollit më të mirë dhe parandalim të komplikimeve akute dhe kronike të diabetit. Vlen të përcaktohet rregull që trajtimi më i preferuar i pacientëve të prekur me Diabet është trajtim i personalizuar-individual.

- Të bëhet vlerësimi i matjeve antropometrike në çdo vizitë dhe ulja e peshës trupore me qëllim të reduktimit të paraqitjes së komplikimeve kardiometabolike.

- Duke pasur parasysh që inercioni terapeutik në diabetin e tipit 2 e rritë rrezikun për komplikime afatgjata, ulë cilësinë e jetës dhe rritë shpenzimet e kujdesit shëndetësor, me qëllim të menaxhimit adekuat të kësaj sëmundje është jetike që ajo të identifikohet me kohë dhe të tejkalohet.

- Të praktikohet që në mënyrë rutinore të vlerësohet prania e disfunktionit seksual në të dy gjinitë duke pasur parasysh përqindjen e lartë të pranisë së këtij çrregullimi, dhe duke ditur që ky çrregullim neglizhohet qysh në anamnezë.

- Rekomandohet vlerësimi i grave me PCOS duke konsideruar si një pjesë e popullatës me rrezik të lartë për prediabet dhe sëmundje kardiovaskulare.

- Të bëhet vlerësimi i hershëm në kujdesin primar dhe sekondar lidhur me komplikimet kronike dhe sidomos komplikimet kardiovaskulare dhe polineuropatisë diabetike me qëllim të parandalimit dhe ndikimit në zvogëlimin e numrit të amputimit të gjymtyrëve si rrjedhojë e polineuropatisë diabetike distale.

- Rekomandohet zbatimi i udhërrëfyesve nacional për diabetin nga endokrinologët, mjekët familjar dhe internistët endokrinologë për kontroll më të mirë për së-

mundjen e diabetit.

-Rekomandohet zbatimi i udhëzuesit të grupit ndërkombëtar të punës për këmbë diabetike (IWGDF) për parandalimin e ulcerave në këmbë tek pacientët me diabet.

-Të bëhet në mënyrë rutinore skringingu për vlerësimin e neuropatisë nga stafi shëndetësor në mënyrë që të parandalohen ulcerimet dhe amputimet.

-Rekomandohet që për trajtimin e neuropatisë diabetike të dhimbshme të përdoren gabapentinoidet, bllokuesit e rimarrjes së serotoninës-norepinefrinës (SNRIs), bllokuesit e kanaleve të natriumit, opioidet, tapendaloli dhe kapsaicina.

- Rekomandohet trajtimi në formë të organizuar dhe në formë multifaktoriale i leziioneve komplekse të këmbës diabetike (në formë të qendrave të veçanta për trajtimin e këmbës diabetike), nga një ekip multidisiplinar i profesionistëve shëndetësor duke konsideruar këtë si hap të detyrueshëm me qëllim të shpëtimit të amputimit të gjymtyrëve.

- Rekomandohet vlerësimi i komorbiditetit tek pacientët me probleme të ulcerës diabetike duke pasur parasysh vdekshmërinë e lartë të këtyre pacientëve, si dhe krahasimin e kësaj kategorie të pacientëve me tumore të ndryshme malinje.

- Trajtimi i këmbës diabetike kërkon ekip multidisiplinar dhe ekskluzivisht trajtimi i artropatisë Charcot duhet të bëhet nën ekspertizën e ortopedit.

- Rekomandohet përdorimi i dhomës hipobarike lokale sidomos për shërimin e plagëve nga diabeti, duke pasur parasysh përqindjen e lartë të shërimit (mbi 85%).

- Rekomandohet të bëhet skringingu i funksionit të sëmundjeve të tiroides dhe sidomos hipotireozës te pacientët me diabet, duke pasur parasysh përqindjen relativisht të lartë të shoqërimit dhe sidomos hipotireozën tek pacientët intrahospitalor (10%).

- Të bëhet skringingu për zbulimin e hershëm të diabetit gestacional, dhe rrjedhimisht parandalimi i komplikimeve që sjell ai, si te gratë shtatzëna po ashtu edhe tek të porsalindurit.

- Të bëhet vlerësimi i mungesës së vitaminës D tek diabeti tipi 2 duke pasur parasysh rolin e saj të rëndësishëm në metabolizmin e glukozës dhe më gjerë.

Dhe për fund, mbetemi me shpresë që takime shkencore të një dimensionit të tillë siç ishte Kongresi i Diabetit të jenë tradicionale jo vetëm për sëmundjen e diabetit, por edhe për sëmundje tjera kronike të cilat kërkojnë qasje gjithëpërfshirëse dhe multidisiplinare.